

Respons

Makedonia: Situasjonen for rombefolkningen

- Rombefolkningen i Makedonia
- Levekår og hovedutfordringer
  - Statsløshet, fødselsregistrering og ID-problematikk
  - Bolig, arbeid, utdanning og helsetjenester
  - Vold og hatkriminalitet
  - Holdninger mot rom – og holdninger blant rom
- Særlig utsatte grupper
- Rettighetsvern
  - Politiet og rettsvesenets behandling av lovbrudd mot rom
  - Klage- og bistandsordninger

Rombefolkningen i Makedonia

Den siste folketellingen i Makedonia ble utført i 2002. I henhold til denne utgjør rom 2,6 prosent (eller ca. 54 000) av landets totale befolkning på litt over 2 millioner mennesker (State Statistical Office 2002). Det reelle antallet rom antas derimot å være langt høyere; den seneste undersøkelsen utført av Verdensbanken i 2004 (som gjengitt i ERRC 2013a, s. 7) anslår at rombefolkningen utgjør omtrent 6,8 prosent (ca. 136 999) av det makedonske folketallet.

Rom er ingen ensartet gruppe, og i Makedonia finner man en rekke forskjellige etniske romgrupper, som Arli, Barutčia, Džambazi, Gilanlia, Konopari, Kovači og Topaanila. Mer en 90 prosent er muslimer, og omtrent 80 prosent har romanes som morsmål (ERRC 2013d, s. 7).

Majoriteten av rom er bosatt i Skopje, hvorav over to tredjedeler bor i kommunen Šuto Orizari (State Statistical Office 2002).¹ Rom er ellers registrert bosatt i 64 av landets 85

---

¹ Šuto Orizari i Skopje er den eneste kommunen i landet hvor rombefolkningen er i majoritet, og hvor borgermesteren og majoriteten av bystyremedlemmene er rom. En meget beskrivende og reflektert artikkel om

kommuner, med majoriteten (45 prosent) fordelt på de ti kommunene Bitola, Debar, Gostivar, Kičevo, Kočani, Kumanovo, Prilep, Štip, Tetovo and Vinica (REF 2011, s. 10).

Det oppholdt seg også i overkant av 1000 rom fra Kosovo i Makedonia per mars 2013 (ERRC 2013a, s. 7). De utgjorde dermed nesten halvparten av landets flyktninge- og IDP-befolkning på ca. 2200 personer. De langt fleste av disse er bosatt i Šuto Orizari.²

Levekår og hovedutfordringer

Myndighetene i Makedonia har i henhold til den regionale satsingsplanen «Decade of Roma Inclusion 2005-2015»³ forpliktet seg til å forbedre forholdene for landets rombefolkning. Staten har vedtatt en nasjonal strategi (National Strategy for Roma), som innebærer et aktivt bidrag, både økonomisk og administrativt, på en rekke felter for å inkludere rom i samfunnet. Til tross for dette arbeidet rapporterer samtlige kilder som er konsultert, om omfattende diskriminering av rombefolkningen; innenfor arbeidslivet, i utdanningssektoren, i helsevesenet og innenfor offentlige tjenester.

Statsløshet, fødselsregistrering og ID-problematikk

Blant de største utfordringene for store deler av rombefolkningen er statsløshet,⁴ manglende fødselsregistrering og mangel på dokumenter. Rom som ikke er fødselsregistrert og/eller mangler ID-dokumenter, får ikke fødselsregistrert sine egne barn. Samtidig er det mange tilfeller der barn kan registreres, men allikevel ikke blir det fordi foreldrene ikke vet om at det er nødvendig eller ikke overholder gjeldende registreringsfrister. Tall fra en UNHCR-undersøkelse fra 2011 (som gjengitt i ERRC 2013a, s. 8) viste at omtrent halvparten av (roma)respondentene manglet persondokumenter. Av de totalt 13 770 som deltok i undersøkelsen, manglet 775 fødselsregistrering. Uten underlags- og ID-dokumenter mister innbyggeren tilgang til utdanning, velferdsordninger og helsetjenester.⁵

Tilgang til bolig

De fleste rom bor i segregerte bydeler eller bosettinger i Makedonias større byer.⁶ Rom som er bosatt på landsbygda, anses generelt sett for å være bedre integrert (ERRC 2013a, s. 28).

Rombefolkningen stiller jevnt over økonomisk svakere enn mange andre samfunnsgrupper, noe som reflekteres i bosettings- og boligmonster. Omfattende mangel på utdanning, arbeid

---

livet i Šuto Orizari er skrevet av Chuck Sudetic (2013, 10. september). *Roma in Political Life: Macedonia – Pride and Prejudice*. New York: Open Society Foundations. Tilgjengelig fra <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/roma-political-life-macedonia-pride-and-prejudice>.

² Denne gruppen bistås av UNHCR med frivillig retur til Kosovo. For året 2012 hadde kun 8 personer benyttet seg av den frivillige returordningen per utløpet av august, mens 173 ventet på å få returnere (tall fra UNHCR, som sitert i U.S. State Department 2013, s. 14).

³ Mer om Decade of Roma Inclusion under kapittelet om rettighetsvern.

⁴ Ifølge UNHCR (som sitert i Europarådet 2013, s. 27) oppholdt det seg 1122 de facto statsløse – som en konsekvens av oppløsningen av det tidligere Jugoslavia – i Makedonia per desember 2012. Svært mange av disse er rom.

⁵ Det finnes flere organisasjoner, blant annet EU, UNHCR, ERRC og Macedonian Young Lawyers Association, som bistår rom med å skaffe seg nødvendige dokumenter.

⁶ Flere av disse segregerte bosettingene er de facto shelterløsninger, som i hovedsak er bebodd av rom og de forskjellige gruppene som utgjør landets flyktningebefolkning (for mer om shelterne, se ERRC 2013a, s. 30-31).

Respons Makedonia: Situasjonen for rombefolkningen

og formelle kvalifikasjoner blant rom forsterker den negative spiralen, og gjør det for eksempel tilnærmet umulig for store deler av befolkningen å komme seg inn på alternative boligmarkeder ved hjelp av lånetjenester eller lignende.

Fordi rom har en gjennomsnittlig lav inntjening/inntekt sammenlignet med andre befolkningssegmenter, utgjør også boligkostnader en større byrde på denne gruppens totale husholdningsbudsjett. Det går klart fram av UNDP, Verdensbanken og EU-kommisjonens Regional Roma Survey fra 2011 (se fotnote) at rom ofte bor i bebyggelse med svært dårlig standard, gjerne i segregerte områder, og at en stor andel av husholdene har dårlige sanitærforhold (Perić 2012, s. 63, 54).⁷ En annen undersøkelse blant syv rombosettinger i Skopje (som sitert i REF 2011, s. 11) viste for eksempel at så mange som halvparten av boligene ikke hadde kloakk- og avløpssystemer.

Svært ofte er boligene eller områdene som rom bor i, uregulerte. De som bor der, har verken eiendomsrett eller formell dokumentasjon som gir dem rett på bolig eller grunn, noe som gjør dem sårbare for tvangsutkastelser. Det finnes rapporter som vitner om at et ukjent antall rom har blitt utsatt for slike tvangsutkastelser, og at rombebyggelser har blitt revet (ERRC 2013a, s. 28).⁸ Det er også et problem for mange rom at de ikke kan dokumentere at de bor på en lovlig adresse eller i et regulert/lovlig leieforhold, noe som etter lovverket er påkrevd for å få utstedt ID-kort.⁹

Tilgang til arbeid

Det er stor arbeidsledighet blant rombefolkningen. Tall fra UNDP/VB/EU-undersøkelsen viser at 53 prosent av rom i undersøkelsen oppgir å være uten arbeid, mot 27 prosent av respondentene som ikke er rom. Det anslås at hele 64 prosent av rom som har arbeid, arbeider i den uformelle sektoren og er uten arbeidskontrakt. Til sammenligning gjelder dette 25 prosent av arbeidstakere fra andre grupper (Perić 2012; ERRC 2013d, s. 8).

Rapportering om diskriminering i arbeidsmarkedet vil for eksempel kunne dreie seg om rom som utestenges fra arbeidsmarkedet på bakgrunn av etnisitet, mer eller mindre bevisst underrekruttering av personer med rombakgrunn til offentlige verv, arbeidsgivere som ikke overholder likebehandlingsprinsipper eller arbeidsmiljølovgivning samt åpen trakassering på arbeidsplassen. Det finnes også rapportering om at arbeidsgivere har avsatt hele grupper med rom på kollektiv basis, basert på deres etniske bakgrunn (se for eksempel ERRC 2013c, om avsettingen av rom med vaskejobber fra Skopjes største shoppingssenter).

---

⁷ Heretter UNDP/VB/EU-undersøkelsen, som omfatter følgende 12 land: Albania, Bosnia og Hercegovina, Bulgaria, Tsjekkia, Kroatia, Ungarn, Makedonia, Moldova, Montenegro, Serbia, Slovakia og Romania. Landinfo bemerker at undersøkelsen baserer seg på innhentet informasjon fra et utvalg av rom og fra ikke-rom som bor i deres sammenlignbare nærhet.

⁸ Dette er ikke ukjent problematikk for myndighetene, som driver flere initiativer for å forbedre situasjonen. Blant annet er det etablert et bolighjelpfond, og det bygges per 2013 et større antall boliger («social housing units») der rom er tildelt en kvote (kvoten er dog forholdsvis liten, og antageligvis beregnet ut fra 2002-folketall). Samtidig har myndighetene vedtatt lovgivning (Law on the Treatment of Illegally Constructed Buildings fra 2011) som blant annet åpner for godkjenning/legalisering av boliger som er bygget uten tillatelse – ERRC mener at mange rom vil kunne benytte seg av denne muligheten, forutsatt at de har midler til å bekoste søknadsprosessen. En rekke frivillige organisasjoner gir bistand til formålet; eksempelvis hadde omtrent 1500 rom fått hjelp til å søke om boliglegalisering per april 2013 (ERRC 2013a, s. 28-29).

⁹ Loven det vises til heter *Law on Registration of Domicile and Residence of Citizens*. For mer om dette tema, se UNHCR 2013, s. 39.

Samtidig vil Landinfo bemerke at rombefolkningen i Makedonia har en vesentlig større representasjon i offentlige posisjoner enn det som er tilfellet i mange naboland. Selv om gruppen er underrepresentert, særlig i seniorposisjoner, innehar rom posisjoner på alle nivåer av statsforvaltningen og i offentlige institusjoner. En oversikt over representanter fra rombefolkningen i det offentlige kan finnes i ERRCs landprofil for Makedonia (ERRC 2013a, s. 15-17).

Tilgang til utdanning

Det er lavere skoledeltagelse blant rombarn enn blant resten av befolkningen, og hele 17 prosent av voksne rom kan ikke lese og skrive. Selv om det har vært en økning over de siste årene i andelen rombarn som går på skole, er prosentandelen fortsatt lav sammenlignet med andre grupper. Tall fra 2011 viste at kun 74 prosent var innskrevet på barne- og ungdomsskolenivå, mens 27 prosent tar videregående utdanning (ERRC 2013d, s. 10).

Hovedutfordringene på feltet er ifølge Roma Education Fund (2011, s. 6) at uforholdsmessig mange rombarn har dårlig tilgang til førskoleutdanning, er utsatt for ulike former for segregert skolegang, og – kanskje den mest problematiske faktoren – er representert i spesialklasser for barn med lærevansker. En undersøkelse gjennomført av den makedonske Helsinkikomiteen og ERRC i 2011 (som referert i ERRC 2013a, s. 20), viste at rombarna utgjorde 42,5 prosent av det totale antallet barn i spesialskoler og 52 prosent av elevene i spesialklasser på ellers ordinære barneskoler.¹⁰

Myndighetene har gjort det mulig for rombarn som ikke er fødselsregistrert, å innskrives i skolene. Det er et svært viktig fremskritt. Fra myndighetenes side er det ellers vedtatt lovverk som skal gjøre videregående utdanning mer tilgjengelig for voksne rom uten fullført skolegang, samt ordninger som tilrettelegger for at alle elever har tilgang til skolebøker og eventuelt skoletransport. Myndighetene tilbyr også stipendordninger for romstudenter i videregående utdanning (Europarådet 2013, s. 27; REF 2011, s. 6, 16-18).

Tilgang til helsetjenester

Undersøkelsen som ble gjennomført av UNDP, Verdensbanken og EU-kommisjonen i 2011 (som referert i ERRC 2013d, s. 9), viste at det ikke var vesentlige forskjeller mellom hvilken tilgang rombefolkningen og ikke-rom har til helsetjenester. Storparten – hele 92 prosent – av rom oppgir å ha helseforsikring, noe som kun var fem prosent lavere enn blant ikke-rom. Tall over hvor mange rom som mottok behandling innenfor spesialisthelsetjenesten, skilte seg heller ikke vesentlig fra tall for andre folkegrupper. OSCE (2013, s. 16) påpeker at vaksinasjonsraten blant spedbarn og barn fra rombefolkningen ligger på 93 prosent.

Problemene som rom erfarer, er snarere knyttet til kostnadene for medisiner. I undersøkelsen vist til ovenfor, oppgav 68 prosent at de ikke hadde midler til å betale for medisinene de

---

¹⁰ Det fremgikk for øvrig av den samme undersøkelsen at mange foreldre var positivt innstilt til å sende barna på spesialskoler. Årsakene til dette var blant annet at det økonomisk sett kan være gunstig, det gis ofte flere ytelser i spesialskolene, det er mindre verbal og fysisk trakassering i spesialskolene (hele 73 prosent av foreldrene som ble spurt i undersøkelsen, svarte at barna hadde blitt utsatt for mobbing i den vanlige skolen), og det kan senere være lettere å få arbeid i industrisektoren (ansettelse av arbeidskraft i kategorien fysisk eller psykisk funksjonshemmede er gunstig for arbeidsgivere, idet det besvares med skattelettelser og statssubsidier) (ERRC 2013a, s. 22).

behøvde. Tilsvarende tall for den ikke-rom var 32 prosent. Rom opplevde også at de har vanskeligere adgang til helsetjenester fordi de ofte er bosatt lenger unna helsesentrene, der de gjerne mangler bussforbindelse eller annet offentlig transporttilbud. Det foreligger også opplysninger om at ambulanser og helsepersonale ikke ønsker eller har nektet å komme til rombosettingene for å tilby hjelp (Perić 2012, s. 51).

Særlig utsatte grupper

Kvinner og barn, samt rom fra Kosovo, er ofte å anse som de mest sårbare i rombefolkningen. Romkvinner utsettes gjerne for dobbeltdiskriminering, fra sine egne strukturer og fra samfunnet for øvrig, og basert både på kjønn og etnisitet. Amnesty, ERRC og UNIFEM peker på at kvinner og jentebarn er utsatt på en rekke felt; de lever i samfunn med en særdeles høy frekvens av familievold, de er sårbare for tvangsekteskap eller barneekteskap,¹¹ og de er marginaliserte både i utdannings- og arbeidslivssektoren (Mangskau 2010; Amnesty 2013; ERRC 2013d).¹²

Barn er også en utsatt gruppe. Et betydelig antall tas ut av ordinær skolegang og sluses inn i spesialskoler der de ikke hører hjemme, og mottar et skoletilbud som de fleste kilder karakteriserer som «substandard». De lever i familiestrukturer preget av lav utdanning og lav arbeidsdeltagelse i den formelle sektoren; mange rombarn er fra ung alder av involvert i tiggning, gatesalg og i andre grå inntektssektorer. Majoriteten blir ikke betalt for arbeid de utfører (U.S. Department of Labor 2013, s. 1).

Tall gjengitt av amerikanske myndigheter (U.S. Department of State 2013, s. 21) tilsier ellers at det finnes mellom 500 og 1000 gatebarn i Makedonia, hvorav majoriteten er rom. Denne gruppen omtales av UNICEF (u.å.) som «the poorest of the poor». Myndighetene driver fem dagsentre for disse barna, og anslagsvis 630 av dem mottar grunnleggende skolegang.

Rom som opprinnelig er fra Kosovo, og som har vært bosatt i Makedonia siden krigen i 1999, er også særskilt sårbare. Ved siden av å være rammet av generell fattigdomsproblematikk, har denne gruppen en uavklart juridisk status, og storparten mangler persondokumenter, noe som resulterer i at de ikke kan oppnå økonomiske og sosiale rettigheter (ERRC 2013a, s. 7).

Vold og hatkriminalitet

Ifølge opplysninger fra ERRC (2013a, s. 31) blir rombefolkningen i Makedonia sjelden utsatt for etnisk motivert vold. ERRC bekrefter at ingen overgrep av denne typen har blitt rapportert eller anmeldt av lokale NGOer eller internasjonale organisasjoner de siste to årene (opplysningene gjelder altså perioden før april 2013, da ERRCs rapport ble publisert).

Det har vært en nedgang i antallet politivoldssaker mot rom, men fortsatt rapporteres det om enkelthendelser der politiet har opptrådt brutalt ovenfor medlemmer av rombefolkningen.¹³ I

---

¹¹ UNICEF-tall (u.å.) viser at forekomsten av barneekteskap og ekteskap i lav alder er svært vanlig blant romjenter: 11 prosent gifter seg før de er fylt 15, år og 49 prosent før fylte 18 år (nasjonalt gjennomsnitt er henholdsvis på 1 og 12 prosent).

¹² Prosentandelen romjenter som får utdanning, er lavere enn for guttene (og for ikke-rom jenter), og prosentandelen romkvinner i arbeid er vesentlig lavere enn for menn (og for ikke-rom kvinner). For mer om dette tema, se ERRCs (2013d) rapportering til FNs Committee on the Elimination of Discrimination Against Women og UNDP/VB/EU-kommisjonens undersøkelse (Perić 2012).

¹³ Se for eksempel artikkelen *Macedonian Police Target Roma with Excessive Force* (ERRC 2013b).

disse tilfellene hevdes det at rom, sett i forhold til andre befolkningsgrupper, uforholdsmessig ofte blir utsatt for politivold (ERRC 2013a, s. 31; ERRC 2013c).

Holdninger

Store deler av samfunnet har fordommer mot rombefolkningen, noe som kommer til uttrykk i både formelle og uformelle sammenhenger. Samtidig – mens store deler av samfunnet holder fast ved den tradisjonelle, negative stereotypien av rom – finnes det blant rom selv en dyptliggende skepsis og motvilje til å integreres eller til å benytte seg av de tilbudene som faktisk eksisterer. Mange har dårlige erfaringer fra møter med politi, rettsvesen, sosialkontorer og andre offentlige institusjoner, og har ikke tillit til disse samfunnsinstitusjonene. Så, om enn det finnes samfunnsordninger som rombefolkningen har tilgang til og krav på, og som kunne ha forbedret deres levekår, forringes effekten ved at mange ikke tar i bruk tjenestene.

Rettighetsvern

Makedonias grunnlov stadfester at rom er en av landets etniske grupper, med like rettigheter som andre befolkningsgrupper i landet.

Det er etablert et rammeverk for arbeidet med rombefolkningens rettigheter i Makedonia: landet har vært en av pådriverne og grunnleggerne av Decade of Roma Inclusion, et regionalt initiativ som ble startet i 2005, og som har som mål å forbedre roms leveforhold. I 2004 og 2009 ble det vedtatt omfattende nasjonale planer (National Action Plan) over tiltak som skal prioriteres. I 2005 ble det i tillegg vedtatt en overordnet strategi (Strategy for Roma in the Republic of Macedonia) for arbeidet med å bedre inkludere rom i samfunnet. En lang rekke felt er berørt i strategien - utdanning, arbeidsliv, boligsituasjon, helse, sosialhjelp og offentlige ytelser, media, menneskerettigheter og antidiskriminering, kultur og romkvinnens situasjon.

På bakgrunn av de nasjonale planene og romstrategien er det vedtatt mer spesialiserte policydokumenter, blant annet National Action Plan for the Improvement of the Social Position of the Romani Women in the Republic of Macedonia (2011-2013) og Strategy for Intensifying Social Inclusion of Roma in the Social Protection System in the Republic of Macedonia (2012-2014). Flere kommuner har vedtatt egne lokale tiltaksplaner,¹⁴ og enda flere har inngått samarbeidsavtaler med sentralmyndighetene om implementeringen av romstrategien. Det er oppnevnt en nasjonal koordinator (National Coordinator of the Roma Decade, som er en ministerpost i regjeringen), et departement for implementering av strategiarbeidet (Department for Implementation of the Roma Decade), samt 11 informasjonskontorer for rom (Roma Information Centres) rundt om i landet (ERRC 2013d, s. 13-15).

Det eksisterer også lovverk av vesentlig betydning for rombefolkningen, som for eksempel antidiskrimineringsloven som trådte i kraft i 2011 (Law for Prevention and Protection against Discrimination).

Øvrige sentrale institusjoner er den statlige kommisjonen Commission for Protection against Discrimination (opprettet 2011, les mer om denne under kapitlet om klage- og bistandsordninger nedenfor) og Ombudsmannsinstitusjonen (les mer om denne under

---

¹⁴ De 14 som har vedtatt egne tiltaksplaner, er Bitola, Delchevo, Gostivar, Kochani, Kriva Palanka, Kumanovo, Prilep, Probishtip, Rankovce, Shtip, Šuto Orizari, Tetovo, Veles og Vinica (ERRC 2013d, s. 16).

kapitlet om klage- og bistandsordninger nedenfor), der det i 2013 ble utnevnt syv varaombudsmenn i regionene, hvorav én er rom.

Makedonia har ratifisert sentrale internasjonale og europeiske konvensjoner, herunder den europeiske konvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter.

Politiet og rettsvesenets behandling av lovbrudd mot rom

De makedonske politistyrkene teller i underkant av 10 000 og er underlagt Innenriksdepartementet. De fleste ansatte er etniske makedonere og etniske albanere.

Når det gjelder politivold, er det registrert en nedgang i politivoldssaker mot rom i 2012, men fortsatt ble det meldt om en rekke enkelthendelser. Klagene fra rom dreier seg om at de uforholdsmessig ofte blir utsatt for nedverdiggende og brutal behandling fra politiets side (ERRC 2013a, s. 31).

Mens overgrepssakene har sunket i antall, har det skjedd en økning i antallet klager over politiprosedyrer, både fra rom og fra den øvrige befolkningen (Ombudsman 2013, s. 45-46; EU-kommisjonen 2013, s. 43). Hovedpåstanden fra rombefolkningens side er at politivold eller annen urettmessig behandling mot rom ikke blir etterforsket på en effektiv og rettmessig måte (ERRC 2013a, s. 31), eventuelt at politiet generelt utviser en passiv holdning eller ikke overholder etiske handlingsregler i omgang med rom (Ombudsman 2013, s. 45).

Rapportører som Ombudsmannen og det amerikanske utenriksdepartementet gir uttrykk for at det i de senere årene har skjedd forbedringer hva angår politiets arbeid og profesjonelle atferd. Samtidig viser de til en utbredt oppfatning blant befolkningen om at politi eller spesialstyrker fortsatt opptrer urettmessig brutalt i enkeltsituasjoner, og at polititjenestemenn som utøver vold, ikke konsekvent blir stilt til ansvar for dette. Amerikanske myndigheter vurderer i den årlige menneskerettighetsrapporten for Makedonia at:

[...] government took some steps to punish police officials guilty of excessive force and to strengthen the internal police investigation unit, but impunity continued to be a problem (U.S. Department of State 2013, s. 1).

Det foreligger informasjon som tilsier at tilfeller av voldskriminalitet mot rom rettsforfølges og straffes. Svært ofte er det frivillige/humanitære organisasjoner og NGOer som registrerer, rapporterer og eventuelt anmelder disse forholdene på vegne av rom (se ERRC 2013d, s. 32-33, for mer om konkrete saker). Når det gjelder voldskriminalitet fra politiets side, har Ombudsmannen i tidligere årsrapporter kommentert at domstolene og påtalemyndighetene ofte viser solidaritet med polititjenestemenn. Ombudsmannen har også påpekt at politiets interne etterforskninger ofte verken er objektive eller grundige (Ombudsman 2011, s. 35). Landinfo har ikke funnet informasjon som tilsier at slik praksis ikke lenger forekommer.

Når det gjelder domstolene, viser vi også til en nylig undersøkelse fra UN Office of Drugs and Crime (UNODC) der det fremgår at over en fjerdedel av befolkningen oppfatter domstolene og domstolsbehandling som svært korrump (UNODC 2011, s. 37).

Klage- og bistandsordninger

Det finnes en rekke klage- og bistandsordninger i Makedonia, som rombefolkningen kan benytte seg av ut fra særskilte behov. Organisasjonene som tilbyr bistand, synes i all vesentlighet å være spesialiserte, det vil si at de konsentrerer sin virksomhet til områder der

rom er mest sårbare: skole- og utdanning, arbeidsmarkedet, sosialtjenester og familievold/kjønnsbasert sårbarhet.

Ved siden av sedvanlig adgang til politi- og rettsapparat – som rom etter det opplyste benytter seg av, gjerne med hjelp fra interesseorganisasjoner – finnes det to sentrale formelle institusjoner: Commission for Protection against Discrimination (CPD) og Ombudsmannen. Begge disse tar imot og behandler klager fra rom.

CPD ble opprettet i 2011 og består av syv medlemmer. Kommisjonen har ikke mandat til å sanksjonere parter de finner skyldige i diskriminering eller tilsvarende urett, men gir anbefalinger og anmerkninger. Dersom en anbefaling ikke etterfølges, kan CPD ta saken inn for retten eller andre relevante institusjoner på vegne av klager (ERRC 2013a, s. 13). Mellom januar 2011 og april 2013 mottok CPD 159 klager. Kun 16 av disse var klager innmeldt av rom, og alle omhandlet etnisk diskriminering. ERRC antar at det lave antallet klager fra rom kan skyldes mangelfull kjennskap til klageordningen, beskyttelsesmekanismer og antidiskrimineringslovgivning generelt (ERRC 2013a, s. 14).

Ombudsmannen i Makedonia er en veletablert og kjent institusjon i landet. I tillegg til Ombudsmannen i Skopje, finnes det syv varaombudsmenn som leder de regionale kontorene. Den første varaombudsmannen med rombakgrunn ble utnevnt i 2013 (EU-kommisjonen 2013, s. 9).

Ombudsmannen mottok i underkant av 100 klager fra medlemmer av rombefolkningen i 2012, av totalt ca. 5000 klager på landsbasis. I hovedsak dreide klagenes om (i prioritert rekkefølge) sosial sikkerhet/beskyttelse, politiprosedyrer og forbrukerrettigheter – tema som for øvrig ikke skiller seg vesentlig fra hva andre befolkningsgrupper rettet kritikk mot.¹⁵ Klager ovenfor sosialsentrene eller tjenesteleverandører omhandler eksempelvis pensjonsutbetaling, sosialstønader, pålagte skatter og avgifter, samt vann- og elektrisitetssanliggender (Ombudsman 2013, s. 29). Hvis Ombudsmannen finner at en klage er rettmessig, vil rom, som andre medlemmer av samfunnet, få bistand i den videre saksgangen.

En annen formell støtteordning er de statsfinansierte informasjonssentrene (Roma Information Centres), som er etablert i elleve kommuner rundt om i landet. Disse ble opprettet i 2007 for å bidra til å øke rombefolkningens bevissthet rundt ulike rettigheter, plikter og støtteordninger. Sentrene driver opplysningsarbeid og rådgivning om tilgang til sosiale og økonomiske rettigheter. De samarbeider også tett med lokale romorganisasjoner, og virker som bindeledd mellom slike organisasjoner og kommunale myndigheter (ERRC 2013a, s. 17; REF 2011, s. 15).

Det finnes ellers atskillige organisasjoner, både nasjonale og internasjonale, som jobber målrettet med romproblematikk. I tillegg til de velkjente nasjonale/regionale organisasjonene, som European Roma Rights Centre, Roma Resource Centre og Roma Education Fund, finnes det et stort antall NGOer, herunder over 100 registrerte frivillige rom-organisasjoner (altså rom-NGOer) i landet. Omtrent 30 av rom-organisasjonene regnes som aktive (REF 2011, s. 12). Organisasjonene tilbyr juridisk, administrativ og økonomisk bistand, samt ulike opplærings tiltak. Internasjonale organisasjoner gjør også omfattende arbeid og donoraktivitet

---

¹⁵ Klagenes var fordelt på følgende områder (som fremstilt i Ombudsman 2013, s. 29): Social protection and security (18), police procedures (15), consumer rights (11), civil matters (9), pensions (8), judiciary (8), non-discrimination and appropriate equitable representation, labour rights, housing, health care, education, rights of children and penitentiaries.

på feltet. Innsatsen fra slike organisasjoner spenner fra opplærings- og opplysningsarbeid, praktisk hjelp til å få realisert ulike rettigheter, juridisk bistand (ofte i sammenheng med dokumentproblematikk) og rapporteringsarbeid.

Kjennskap til og benyttelse av klage- og bistandsordninger

Selv om informasjonen fra kildene tilsier at rom i Makedonia i relativt stor grad benytter seg av tilbud om hjelp – gjerne på oppfordring eller påtrykk fra ulike bistandsorganisasjoner – er det et faktum at mange rom ikke har kjennskap til hvilke tjenester og tilbud som eksisterer. Det drives et mangfold av kampanjer og andre former for informasjonsarbeid ovenfor rombefolkningen; noe er riktig kalibrert og når frem, og annet gjør det ikke. Noen romgrupper er mottakelige, og andre er det ikke.

UNDP, Verdensbanken og EU-kommisjonens Regional Roma Survey fra 2011 viser at store deler av rombefolkningen som ble spurt verken var kjent med hjelpetilbud eller med større politiske programmer som Roma Decade. Hele 58 prosent svarte nei på spørsmålet «Have you heard about the Decade of Roma Inclusion initiative?». Kun 24 prosent svarte bekræftende på spørsmålet «Do you know of any organization in [country] that can offer support or advice to people who have been discriminated against?» (Perić 2012, s. 51).

Når det gjelder romkvinnens kjennskap til bistandsordninger, er situasjonsbeskrivelsen i Jessica Mangskaus UNIFEM-rapport fra 2010 belysende:

Compared with the overall population, Romani women exhibit a strikingly low level of knowledge regarding women's rights and the services legally mandated to provide support for victims, as well as an inability to access these services. Only 5.5 percent of Romani respondents reported being aware that domestic violence is against the law, in comparison to 35.3 percent of the overall population. Even if Romani victims did want to seek respite from violence, one in three respondents did not have regular access to a mobile or landline phone with which to call for help. While most women knew where to locate the nearest police station and hospital, only 30 percent knew where to find the nearest shelter or organization and even fewer knew how to contact such an agency by phone (Mangskau 2010, s. 9).

Ut fra kildelitteraturen (se særlig ERRC 2013d) er det ellers klart at bistandsorganisasjoner som er aktive på lokalt plan, og som har god forståelse for de nøyaktige behovene der rom er bosatt, benyttes i utstrakt grad. Disse bistandsordningene har også stor betydning for de som søker og mottar hjelp; det kan for eksempel dreie seg om hjelp til å skaffe seg dokumenter, til å søke om regulering av bolig, eller til ulike former for juridisk bistand.

Oppsummering

I løpet av de siste årene, har makedonske myndigheter sørget for en stadig bedre beskyttelse av roms rettigheter gjennom lovverk og gjennom økonomiske og administrative tiltak i forbindelse med Roma Decade. I statlig regi har det blitt drevet informasjonskampanjer og arbeidslivstiltak, og det har blitt utarbeidet lovgivning for å gjøre noe med rombefolkningens lave deltagelse i det formelle arbeidslivet. Det er investert betydelig i utdanning og skolegang for rom, og det er tatt praktiske grep som skal danne insentiv til utdanning; som for eksempel at rombarn ikke behøver å være fødselsregistrert (som beskrevet i avsnittet om tilgang til

utdanning ovenfor) for å bli innskrevet i skolen, og som at myndighetene deler ut stipender til mange rom som ønsker høyere utdanning.

Ulike ikke-statlige organisasjoner arbeider aktivt i lokalsamfunnene med å bygge ned diskriminerende praksis, med å skape tilpassede tilbud for rom, og med å heve kunnskap blant rom om plikter og rettigheter i samfunnet. Myndighetenes elleve informasjonssentre jobber ofte tett med disse organisasjonene.

Det har videre vært en nedgang i antall overgrep mot rom fra politiets side, og det foreligger ikke rapporter om at etnisk basert vold mot rom er et særskilt problem. Det er heller ikke rapportert om at rom er forhindret fra å benytte seg av klageordninger, polititjenester eller rettslig forfølgelse av eventuelle lovbrudd. Det finnes mange NGOer som bistår både på det praktiske og juridiske plan, slik at rom kan benytte seg av ordningene.

Samtidig er det fortsatt slik at rom er en marginalisert og økonomisk vanskeligstilt gruppe i samfunnet. Store deler av befolkningen har negative holdninger til rom. Blant rom finnes det en tilsvarende negativ forestilling om det makedonske samfunnet de lever i. Langvarige tradisjoner, mistillit og negative stereotyper, samt mangel på økonomiske og menneskelige ressurser, er blant de viktigste faktorene som gjør det vanskelig å få til en betydelig forbedring av roms livssituasjon i landet.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

- Amnesty International (2013, 22. januar). *Macedonia: Special measures for Romani women and girls*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR65/001/2013/en/926ae10f-b2cf-4b7b-a730-1c52798f386c/eur650012013en.pdf> [lastet ned 19. november 2013]
- ERRC, dvs. European Roma Rights Centre (2013a, 17. juli). *Macedonia Country Profile 2011-2012*. Budapest: ERRC. Tilgjengelig fra <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-country-profile-2011-2012.pdf> [lastet ned 19. november 2013]
- ERRC (2013b, 13. mai). *Macedonian Police Target Roma with Excessive Force*. Budapest: ERRC. Tilgjengelig fra <http://www.errc.org/article/macedonian-police-target-roma-with-excessive-force/4139> [lastet ned 22. november 2013]
- ERRC (2013c, 21. mars). *Macedonian Shopping Centre Calls for Removal of Roma Workers*. Budapest: ERRC. Tilgjengelig fra <http://www.errc.org/article/macedonian-shopping-centre-calls-for-removal-of-roma-workers/4104> [lastet ned 22. november 2013]

Respons **Makedonia: Situasjonen for rombefolkningen**

- ERRC (2013d, 30. januar). *Parallel Report by the European Roma Rights Centre and National Roma Centrum, concerning Macedonia*. Budapest: ERRC. Tilgjengelig fra <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-cedaw-submission-30-january-2013.pdf> [lastet ned 19. november 2013]
Anbefalinger og rapportering fra ERRC, stilet til FNs Committee on the Elimination of Discrimination Against Women.
- EU-kommisjonen (2013, 16. oktober). *The former Yugoslav Republic of Macedonia 2013 Progress Report*. Brussel: EU-kommisjonen. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_2013.pdf [lastet ned 19. november 2013]
- Europarådet (2013, 9. april). *Report by Nils Muižnieks, Council of Europe Commissioner for Human Rights, on his visit to "the former Yugoslav Republic of Macedonia" from 26 to 29 November 2012*. Brussel: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2265118&SecMode=1&DocId=2002190&Usage=2> [lastet ned 22. november 2013]
- Kohn, S. (2013, 12. november). *For Roma, Justice is Sometimes the Best Medicine*. New York: Open Society Foundations. Tilgjengelig fra <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/roma-justice-sometimes-best-medicine> [lastet ned 19. november 2013]
- Mangskau, J. (2010). *Partner violence amongst the Roma in R. Macedonia and the public sector response*. Skopje: UNIFEM. Tilgjengelig fra http://www.unifem.sk/uploads/doc/Partner_violence_amongst_Roma_and_the_public_sector_response_ENG.pdf [lastet ned 25. november 2013]
- OSCE & ODIHR, dvs. Organization for Security and Co-operation in Europe & Office for Democratic Institutions and Human Rights (2013, mai). *Best Practices for Roma Integration; Regional Report on Anti-discrimination and Participation of Roma in Local Decision-Making*. Warsawa: OSCE/ODIHR. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/odihr/102083> [lastet ned 19. november 2013]
- Ombudsman (2013, mars). *Annual report on the level of respect, promotion and protection of human rights and freedoms 2012*. Skopje: Republic of Macedonia Ombudsman. Tilgjengelig fra <http://www.ombudsman.mk/ombudsman/upload/documents/2013/GI-2012-Eng.pdf> [lastet ned 19. november 2013]
- Ombudsman (2011, mars). *Annual report 2010*. Skopje: Republic of Macedonia Ombudsman. Tilgjengelig fra <http://ombudsman.mk/upload/documents/Izvestaj%202010-Ang.pdf> [lastet ned 29. november 2013]
- Perić, T. (2012). *The Housing Situation of Roma Communities: Regional Roma Survey*. Bratislava: UNDP. Tilgjengelig fra <http://www.undp.org/content/dam/albania/docs/misc/The%20housing%20situation%20of%20Roma%20communities> [lastet ned 25. november 2013]
- REF, dvs. Roma Education Fund (2011). *Country Assessment Macedonia*. Skopje: Roma Education Fund. Tilgjengelig fra http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/ref_ca_2011_mac_english_screen.pdf [lastet ned 25. november 2013]
- State Statistical Office (2002). *Census of population, households and dwellings in the Republic of Macedonia 2002*. Skopje: Republic of Macedonia State Statistical Office. Tilgjengelig fra <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaXIII.pdf> [lastet ned 20. november 2013]
- UNHCR (2013, 11. november). *Access to Civil Documentation and Registration in South Eastern Europe: Progress and Remaining Challenges since the 2011 Zagreb Declaration*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.refworld.org/docid/5280c5ab4.html> [lastet ned 26. november 2013]

Rapporten er forfattet av Stephanie Woldenberg, menneskerettighetsarbeider og PhD-kandidat ved Universitetet i Novi Sad, Serbia, som bakgrunn for konferansen Regional Conference on Civil Registration and Documentation i Podgorica 25. oktober 2013.

- UNICEF (u.å). *Overview*. Skopje: UNICEF. Tilgjengelig fra <http://www.unicef.org/tfymacedonia/protection.html> [lastet ned 25. november 2013]
- UNODC, dvs. United Nations Office on Drugs and Crime (2011). *Corruption in the former Yugoslav Republic of Macedonia: Bribery as experienced by the population*. Wien: UNODC. Tilgjengelig fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Corruption_report_fYR_Macedonia_FINAL_web.pdf [lastet ned 28. november 2013]
- U.S. Department of Labor (2013, 30. september). *Macedonia: 2012 Findings on the Worst Forms of Child Labor*. Washington D.C.: U.S. Department of Labor. Tilgjengelig fra <http://www.dol.gov/ilab/programs/ocft/2012TDA/macedonia.pdf> [lastet ned 10. desember 2013]
- U.S. Department of State (2013, 19. april). *2012 Human Rights Reports: Macedonia*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/204523.pdf> [lastet ned 10. desember 2013]

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.